

Ujemalna kretnja v SZJ: pomožnik, predlog ali aplikativ

S tem prispevkom v slovenskem znakovnem jeziku (SZJ) potrjujem obstoj ujemalne kretnje (UK; ang. ‘person agreement marker’), kot je zabeležen tudi v nekaterih drugih znakovnih jezikih. Ugotavljam njeno distribucijo v tem jeziku in njen skladenjski položaj ter se na osnovi pridobljenih podatkov sprašujem, ali je UK omejena na označevanje ujemanja — ali pa v argumentno strukturo predikata uvaja tudi dodaten argument.

Uvod

Medjezikovno gledano se UK uporablja v strukturah z neujemalnimi glagoli, predikativno rabljenimi pridevniki in nepravilno-ujemalnimi glagoli (povratnimi in odzadnimi glagoli; ang. ‘backwards verbs’). Ta distribucija nakazuje, da se UK pojavi, če ujemanje na glagolu ne more biti izraženo. In dejansko UK ima dve lastnosti, ki sta značilni za ujemalne glagole v znakovnih jezikih: (i) z lokom povezuje dva kretalna prostora, in sicer tako, da se začne v prostoru, ki pripada osebkju in konča v prostoru, ki pripada predmetu; (ii) označuje le žive argumente. Njen skladenjski položaj je medjezikovno gledano za funkcijski element nenavadno prost: v argentinskem (Massone in Curiel 2004), katalonskem (Quer in Frigola 2006) in brazilskem (De Quadros in Lillo-Martin 2006) znakovnem jeziku se sicer praviloma nahaja na zadnjem mestu v stavku, v nekaterih drugih znakovnih jezikih pa lahko zavzame več različnih položajev: v grškem jo najdemo pred glagolom ali na koncu stavka (Sapountzaki 2005), v tajvanskem pred glagolom ali na začetku stavka (Smith 1990), v nemškem (Steinbach in Pfau 2007) in v avstrijskem (Krebs et al. 2016) pa je pred- ali zaglagolska.

Ugotovitve za UK v SZJ

U1) UK se odkreta z iztegnjenim kazalcem dominantne roke; povezuje 2 kretalna prostora.

U2) Ta dva kretalna prostora predstavljata ujemalni oznaki dveh +živih argumentov.

U2) Eden od argumentov je vršilec, drugi pa koristnik/doživljalec (ang. ‘beneficial’/‘experiencer’).

U3) UK se uporablja ob: neujemalnih prehodnih glagolih (1), psiholoških izsamostalniških glagolih (2), prehodnih glagolih, ki jim je dodan koristnik/doživljalec (3a), dvoprehodnih glagolih z obveznim koristnikom/doživljalcem (3b) in v svojilnih strukturah (3c) z dvema imetnikoma (ang. ‘possessor’).

U4) UK se praviloma pojavi neposredno za prehodnim ali psihološkim glagolom [velja tako za SVO (1a in 2a) kot tudi za SOV (1b in 2b) stavo; v (1c) oziroma (2c) ni del iste izreke], med premim predmetom in dodanim koristnikom/doživljalcem (3a), med premim in nepremim predmetom (3b) oziroma za jedrom v svojilni strukturi (3c) z dvema imetnikoma.

U5) UK se ne uporablja ob prehodnih glagolih (4a), ki morfološko izražajo ujemanje.

U6) UK se ne uporablja ob dvoprehodnih glagolih (4b), ki opisujejo spremembo lastništva ne pa hkrati tudi transferja (ang. ‘caused possession’/‘caused transfer’).

Analiza

Obstoječe raziskave UK v drugih znakovnih jezikih analizirajo kot ujemalni pomožni glagol, vendar taka analiza za SZJ ni ustrezna, saj je UK vedno za povedkom oziroma celo med premim in nepremim predmetom. Tak skladenjski položaj v SVO jeziku, med katere štejemo tudi SZJ, ustreza jedru, ki ne sodi med višje stavčne projekcije. Poleg tega v neprehodno (psihološki glagoli), prehodno in svojilno okolje dejansko uvaja dodaten argument.

Kot alternativno bi bilo možno predlagati, da UK v SZJ predstavlja jedro predložne ali aplikativne projekcije. Glede na to, da SZJ ne pozna tipičnih krajevnih in časovnih predlogov, se tudi obstoj funkcijskega predloga ne zdi psihološko prepričljiv. Predlagam torej, da se UK kategorizira kot jedro aplikativne projekcije (ki po Pylkkänen (2002) v strukturo uvaja nepremi predmet) in v prihodnje to tezo tudi eksperimentalno preveri.

Podatki

- (1) a. SOSED_a POMAHATI_a UK_b OTROK_b
b. SOSED_a OTROK_b POMAHATI_a UK_b
c. SOSED_a POMAHATI OTROK_b,_a UK_b
'Sosed pomaha otroku.'
- (2) a. SOSED_a LJUBI_a UK_b OTROK_b
b. SOSED_a OTROK_b LJUBI_a UK_b
c. SOSED_a LJUBI OTROK_b,_a UK_b
'Sosed ljubi otroka.'
- (3) a. SOSED_a aNALITI_b MLEKO_b bUK_c OTROK_c
'Sosed nali je mleko otroku.'
b. SOSED_a aPREDSTAVITI_b OTROK_b bUK_c UČITELJ_c
'Sosed predstavi otroka učitelju.'
c. SOSED_a NJEGOV_a OTROK_b UČITELJ_c cUK_b
'Učitelj sosedovega otroka'
- (4) a. *SOSED_a aLOVITI_b OTROK_b
'Sosed lovi otroka.'
b. *SOSED_a aDATI(KLASIFIKATOR: KOZAREC)_b MLEKO_b bUK_c OTROK_c
'Sosed da mleko otroku.'

Opombe

Za pridobivanje podatkov so bile uporabljene tri metode: metoda opisa stimula (v video ali slikovni obliki na računalniškem zaslonu), metoda slovničnih sodb in metoda ponovitve. Zajetih je bilo šest polnoletnih kretalcev SZJ, ki ta jezik redno uporabljajo v vsakdanjem življenju in so ga usvojili brez zakasnitev v domačem okolju. Intervjuji so bili opravljeni v SZJ ob pomoči tolmača. Pri zapisu kretenj je uporabljena standardna transkripcija: slovenska beseda v pomanjšanih velikih črkah je najbližja dobesedna ustreznica kretnje SZJ. Indeksi na začetku in/ali koncu besede označujejo kretalni prostor, v katerem se kretnja začne/konča.

Literatura

- Krebs, J., R. B. Wilbur in D. Roehm (2016). Two agreement markers in Austrian Sign Language ÖGS. Massone, M. in M. Curiel (2004). Sign order in Argentine Sign Language. *Sign Language Studies* 5(4), 63–93.
- Pylkkänen, L. (2002). *Introducing Arguments*. Doktorska disertacija, MIT.
- De Quadros, R. M. in D. Lillo-Martin (2006). Gesture and acquisition of verb agreement in Sign Languages. Paper presented at Boston University Conference on Language Development.
- Quer, J. in S. Frigola (2006). Cross-linguistic Research and Particular Grammars: A Case Study on Auxiliary Predicates in Catalan Sign Language (LSC). V *Paper Presented at Workshop on Cross-linguistic Sign Language Research*, Nijmegen.
- Sapountzaki, G. (2005). *Free Functional Markers of Tense, Aspect, Modality and Agreement as Possible Auxiliaries in Greek Sign Language*. Doktorska disertacija, Centre of Deaf Studies, University of Bristol, Bristol.
- Smith, W. (1990). Evidence for Auxiliaries in Taiwan Sign Language. V S. Fischer in P. Siple (Ur.), *Theoretical Issues in Sign Language Research*, Zvezek 1, Chicago, str. 211–228. Chicago University Press.
- Steinbach, M. in R. Pfau (2007). Grammaticalization of auxiliaries in Sign Languages. V *Visible variation: Cross-linguistic studies on Sign Language structure*, Zvezek 188 v *Trends in linguistics. Studies and monographs*, str. 303–339. Berlin: Mouton de Gruyter.